

Referat na 23. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Tolmin, 1.—3. oktober 1986.

IZKUŠNJE OB PRENOVI UČNEGA NAČRTA ZGODOVINE V ŠESTEM RAZREDU OSNOVNE ŠOLE

Referat na 23. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Tolmin, 1.—3. oktober 1986.

Na tem zboru ne govorim kot teoretik, pač pa kot učitelj zgodovine v osnovni šoli. Za seboj imam že dvaintrideset let delovne dobe v prosvetni službi, zgodovino pa poučujem osemindvajset let.

Ko sem sprejel vabilo, da bi kot učitelj praktik poročal o izkušnjah pri pouku zgodovine, sem se odločil, da povem nekaj misli o izkušnjah po prvem letu pouka zgodovine po prenovljenem učnem načrtu.

Med samimi pripravami poročila sem se posvetoval tudi s kolegico prof. Ljudmilo Kovač, s katero že več let poučujeva na isti šoli in se v aktivu tudi pogovarjava o problemih, ki nastajajo pri pouku. Naj se ji ob tej priliki tudi zahvalim za pomoč, ko mi je z nasveti iz lastnih izkušenj pomagala pri oblikovanju referata.

Med svojim delom sem preživel že več reform, prenov in predelav učnih načrtov, zato bi lahko ob njih ugotavljal tudi pozitivne in negativne strani današnje prenove.

Zgodovina kot humanistična veda je v osnovni šoli in v šolah usmerjenega izobraževanja predmet s pomembnimi vzgojnimi in izobraževalnimi komponentami. Mladega človeka-učenca vzgaja, da se bo lahko orientiral v današnjem svetu. Oblikuje mladostnikovo kulturno stran, predvsem pa njegov odnos do kulturne dediščine. Prav zato je zelo pomembno, kako podajamo zgodovino mladim ljudem in kakšen odnos bodo zavzeli mladi do zgodovine.

Odkar poučujem, govorimo o natrpanih učnih programih. Večkrat razmišljam, ali je to le specifičnost pri pouku zgodovine v naši republici, kjer mora biti poleg naše nacionalne zgodovine povezava še z zgodovino jugoslovanskih narodov in evropskimi tokovi.

Ne bi krčlil tvarine sedanjega učnega programa zgodovine v osnovni šoli, saj to, kar obsega sedanji učni program, je za splošno izobrazbo učencev že nujno potrebno. Krčenje sedanjega programa bi pomenilo že jemanje učnih enot iz programa. Učitelji zgodovine bolj čutimo pomanjkanje časa ob predelavi učne snovi.

Pred šolsko reformo leta 1959 je bila zgodovina kot učni predmet v štirih razredih osnovne šole — od petega do osmega razreda. Z reformo so namesto zgodovine in geografije v petem razredu uvedli predmet spoznavanje družbe, ki vsebuje zgodovinske in geografske elemente pri obravnavi posameznih naravno-geografskih enot Jugoslavije, pouk zgodovine pa smo skrčili na tri šolska leta.

Med razgovorom z učitelji zgodovine na pobrateni šoli v Petrinji na Hrvaškem sem zvedel, da je tamkaj zgodovina še vedno kot učni predmet v petem razredu osnovne šole, v katerem lahko bolj temeljito obdelajo uvodni del, prazgodovino in stari vek.

Precejšnja natrpanost učne snovi čutimo učitelji zlasti v šestem razredu osnovne šole. Ob dveh urah pouka zgodovine tedensko, kar znese v najboljšem primeru sedemdeset ur, moramo predelati obširen program. Med šolskim letom je dokajšen osip učnih ur, zato je težko realizirati predpisani program. Odpade nam okrog štirinajst šolskih dni, ki so namenjeni izvedbi športnih, naravoslovnih in kulturnih dni, zato je tudi težko realizirati učni program. V zadnjih letih je naša realizacija 60 do 65 ur ali okrog 90 do 95 % predpisanega učnega fonda. V teh urah moramo v šestem razredu obdelati snov od uvoda v zgodovino, prazgodovino, stari in srednji vek do

absolutizma in razsvetljenstva. Ob tem pa se moramo zavedati, da se učenci šele navajajo na pouk zgodovine, da prehajajo od polpredmetnega oziroma razrednega pouka k predmetnemu pouku. Navajati jih je treba na uporabo učbenika. Učenci se srečujejo z mnogimi novimi pojmi, ki jih morajo osvojiti in uporabljati.

Potrebno je tudi preverjanje znanja in ocenjevanje učencev. V načrtu je predvidenih 55 ur za obravnavo, ponavljanje in sprotno preverjanje znanja, 15 ur za preverjanje, razumevanje tem, vsebin in naloge objektivnega tipa. Omenil sem že, da je vprašljiva realizacija učnih ur z novo učno stvarino, še težje pa je realno ocenjevanje v razredih s 30 in več učenci, ko moramo dobiti v konferenčnem obdobju vsaj dve oceni. Prisiljeni smo, da dobivamo ocene s pismenimi izdelki. Tu pa se večkrat poraja problem, ki se ga še po tolikih letih težko rešujem. Učenčev izdelek je snovno pravilen, je pa poln pravopisnih napak, zato se pojavi problem ocenjevanja takšne naloge.

Ocena naj bi bila učencu nagrada, tako kot je delavcu plačilo za delo. Učitelj naj bi bil čim bolj objektivni, kajti le take ocene so za učence sprejemljive. Prav vesel sem bil besed našega svetovalca na aktivu novogoriške regije pred začetkom šolskega leta, ko je povedal, da ob kopici pritožb na območju naše pedagoške enote ni bilo niti ene na račun ocenjevanja iz zgodovine.

Pred leti smo imeli v šestem razredu nekaj časa tri ure zgodovine tedensko. Ob takem fondu učnih ur smo lahko predelali predpisano učno snov. Mislim, da učitelji zgodovine v šestem razredu še vedno želimo, da se v tem razredu razširi pouk zgodovine na tri ure tedensko, ali pa naj bi razmišljali o predmetu zgodovine v petem razredu osnovne šole.

Brez sramu priznam, da mi že vrsto let ostaja v šestem razredu nepredelana snov iz dveh pomembnih poglavij slovenske nacionalne zgodovine — kmečkih uporov in reformacije. Raje kot da bi ta poglavja obdeloval v časovni stiski ob koncu šolskega leta, ko so tudi učenci že utrujeni, prenašam omenjeno snov v sedmi razred, kjer jo temeljito obdelam. Vem, da je to teoretično nepravilno, toda v praksi že vrsto let izvajam.

V učnem programu za šesti razred pogrešam tudi proste ure, ki bi bile zelo ustrezne za pouk lokalne zgodovine, zlasti v krajih, ki so bogati z najdbami iz prazgodovine in starega veka. Proučevanje le-te so prevzeli zgodovinski krožki, v katerih pa je le določeno število učencev, ki se za predmet posebej zanimajo.

Pri pouku zgodovine sem delal že z vrsto učbenikov, ki so jih pripravili naši strokovnjaki. Starejši učitelji še poznamo učbenike, ki so jih napisali profesorji Leopold Petauer, Bogdan Binter, Ferdo Gestrin, Jože Hainz in Metod Mikuž. Upal bi si trditi, da so bili ti učbeniki strokovno dobro pripravljene in še danes rad posežem po njih pri pripravah na pouk.

Po mnenju mnogih učiteljev zgodovine je bil zelo dober in uporaben učbenik prof. Antonije Metelko, predvsem zaradi metodičnosti. Po sestavi in vsebini je bil za učence na tej stopnji zelo razumljiv. Opisi v učbeniku so bili za učence izredno zanimivi, zato še danes radi posegajo po njem. Včasih uporabljamo njen učbenik za referate. Droben tisk z opisi rimske vojske, rimskih sužnjev, antične Emone, frankovske fevdalne družbe, fevdalne družbe na Slovenskem, so tako plastično opisani, da dobi učenec dobro predstavo takratnega časa.

Težje pa smo se učitelji prilagodili predhodniku današnjega učbenika za šesti razred, katerega avtorja sta bila prof. Tomaž Weber in Branko Božič. Slogovno je bil kot sinteza zgodovine v slikah za učence te stopnje precej težak. Večkrat smo delali kratke izvlečke, ki so si jih učenci zapisovali, da bi lažje dojeli predelano snov. Sestavke je bilo treba razlagati kot obravnavo berila pri slovenskem jeziku.

Menim, da je novi učbenik, ki je delo istih avtorjev in je izšel leta 1985, v slogovnem in strokovnem smislu dober učbenik in je za pouk zgodovine v osnovni šoli vsekakor pomemben napredek. Zelo dobro je podan uvodni del, ki je v šestem razredu zelo pomemben, ko učence uvaja v nov učni predmet. Pisno in likovno lepo

podaja in ponazarja zgodovinske vire, štetje časa in delitev zgodovine. Učbenik je kljub nekoliko skrčenemu tekstnemu delu vsebinsko bogat, saj z bogato likovno vsebino podaja, kar bi učenec morda ob razlagi težko ali nejasno dojel. Po mojem mnenju je učbenik tudi metodično dobro urejen: Poleg vsebinskega dela, pri poglavjih oziroma učnih temah, je v okvirjih še povzetek poglavja, kar navaja učenca na povzemanje bistva snovi. Učence in učitelja opozarja na uporabo druge literature. — Zgodovinski atlas, zgodovinsko čitanko itd. Učenci lahko z njim ob manjši porabi časa hitreje poiščejo podatke v zgodovinskih atlasih in čitankah. Nadalje navaja učence k večjemu opazovanju. Z opombo »Opiši sliko v učbeniku« ga prisili, da jo natančneje pogleda in opiše. Ob koncu poglavij so tudi razlage neznanih besed. Učenci v šestem razredu spoznajo vrsto novih pojmov, ki jih morajo nato pri svojem ustnem ali pisnem izražanju uporabljati. Prav zato je dobra stran učbenika temeljita razlaga novih izrazov, s katerimi bogati in širi učenčev besedni zaklad. Vprašanja, nanizana ob koncu poglavij, so pomembna za preverjanje znanja tako učencem kot njihovim staršem, ki jim pomagajo pri učenju.

Zgodovinska čitanka je pomemben pripomoček pri pouku. Na primerih, tekstov iz čitanke lahko opozorimo učence, kaj so viri, saj so sestavki v čitanki direktni prevodi originalnega arhivskega gradiva. Zelo dobri so uvodi v berila in razlage v opombah, ki pojasnjujejo manj znane besede. Čitanka lahko služi učitelju za popestritev pri razlagi snovi, za delo učencev pri skupinskem pouku, ali pa za kratke referate, ki jih podajajo učenci v obliki samostojnega dela. Tekste iz čitanke: Življenje starih Slovanov ali pa Prvi spopadi Slovanov z Bizantinci lahko uporabimo za skupinsko delo ali pa kombinacijo frontalnega pouka in referatov učencev. Podobno lahko uporabimo tudi tekste: Upor Ljudevita Posavskega, Dušanov zakonik, Opis Dubrovnika in njegove trgovine.

Zelo dober pripomoček pri pouku zgodovine je tudi zgodovinski atlas: Že v učbeniku avtorja opozarjata učenca na uporabo tega učila. Naša šola je že pred leti nabavila srednješolske zgodovinske atlase, da ne bi finančno preobremenjevali staršev. Marsikdo se vpraša, zakaj srednješolske. Vsebinsko so se nam zdeli bogatejši, vidimo pa, da so tudi po novem programu uporabni ob dodatnih navodilih učitelja. So razmeroma še dobro ohranjeni in jih bomo šele po amortizaciji zamenjali z novimi osnovnošolskimi. Učenci jih uporabljajo pri pouku v šoli, v izjemnih primerih pa si jih lahko tudi izposodijo. Osnovnošolske atlase pa so nabavili nekateri učenci sami.

Delovni zvezek je pomembno dopolnilo učnega procesa in je metodično dobro urejen. Po zaključeni obravnavi učne enote rešujejo učenci vaje v šoli ali pa doma. Delovne vezke nabavljajo učenci sami in jih redno prinašajo k pouku. Opazam pa, da nekateri učenci rešujejo vaje že vnaprej, največkrat s prepisovanjem od prejšnjih letnikov, s čimer pa vaje izgube svoj prvotni namen. Kljub temu pa so vaje le pomemben pripomoček pri pouku in nam služijo za kontrolo znanja.

Pouk lahko popestrimo z raznovrstnim slikovnim materialom: slikami, tabelami, diafilmi, prosojnicami, ki so danes že nepogrešljiva učila. Učiteljem je izredno dobrodošel komplet grafoskopskih prosojnic, ki je tako urejen, da imamo skoraj za vsako pomembnejšo učno enoto pripravljeno prosojnico. Težave so verjetno v šolah, kjer še ni urejen kabinetni pouk in kjer primanjkuje aparatur. Naša šola ima kabinetni pouk v klasičnem smislu.

Starejši učitelji dobro vemo, da smo imeli včasih na razpolago le učbenike, zvezke, tablo in kreda, drugo pa je bilo prepuščeno iznajdljivosti učitelja. Zato smo veseli novih pripomočkov, s katerimi lahko popestrimo pouk in olajšamo razlago.

Po prvem letu prenove učnega načrta menim, da je novi učni načrt le poskušal olajšati učitelju, da bi lahko bolje predelal snov, predpisano za šesti razred. A ko primerjam prejšnji in sedanji načrt, ugotavljam, da je v prejšnjem načrtu bilo predvidenih 76 ur, v novem le 70 ur. Pri novem načrtu so nekatera poglavja preveč natrpana. V šestih šolskih urah je težko predelati snov od uvoda v zgodovino do raz-

kroja praskupnosti, zlasti pa je v eni uri težko obdelati snov paleolitika in neolitika. Tudi celotno grško verstvo in kulturo se težko predela v eni uri. Snov o rimski državi je bila v prejšnjem načrtu znatno širša, zato pa lahko v novem načrtu damo več poudarka Rimljanom v naših krajih. Po današnjem načrtu je tudi zgodnji zgodovini Slovencev odmerjenega premalo časa, saj sta za celoten razvoj Karañtanije odmerjeni le dve šolski uri. Mislim, da bi morali prav slovenski in jugoslovanski zgodovini dati več poudarka v šestem razredu, kajti učenci te snovi skoraj ne bodo več obdelovali v šolah usmerjenega izobraževanja.

Prav zaradi zoževanja nekaterih pomembnih učnih enot ne smemo več dovoljevati, da bi trpel pouk zgodovine na kvaliteti. Poudarjam, da se moramo zavzeti za povečanje fonda učnih ur zgodovine v šestem razredu na tri ure tedensko.

Večkrat se pojavlja mnenje, da učence z raznimi podatki preobremenjujemo, da smo preveč enciklopedični itd. Učenci so na tej stopnji dokaj svežega spomina in si torej lahko ob podatkih športnikov, pevcev, igralcev zapomnijo tudi važnejša dogajanja iz zgodovine.

Negativna ocena iz zgodovine naj ne bo problem, ampak vzgojno sredstvo, ki učenca opozori, da mora delati tako kot pri drugih predmetih. Pri večini učencev, ki so dobili negativno oceno, sem opazil, da so se potrudili, da jo popravijo. Razmeroma redki so bili pasivni in apatični učenci, ki so oceno brezbrizno sprejeli. V prizadevanjih otroka — učenca, da bi uspel in prejel tudi boljše oceno, vidim vzgojni pomen ocenjevanja.

Že prej sem povedal, da imamo pri današnjem pouku zgodovine že polno učnih sredstev in pripomočkov: od zgodovinskih atlasov, grafoskopskih folij, filmov itd. Ob vseh tehničnih pripomočkih pa menim, da ne smemo pozabiti na najvažnejši faktor — učiteljevo besedo. Ni vseeno, kako podaja učitelj učno snov in s kakšno zavzetostjo je pri predmetniku.

Zavedati se moramo, da tudi zgodovina kot humanistični predmet pomaga ustvarjati pri učencih pravičen odnos do sočloveka in človeštva. Učencem naj odkrija pozitivne in negativne strani razvoja človeške družbe. V učencih naj ustvarja human odnos in patriotizem, ki sta v današnjem času še posebno potrebna. Zato naj bi se učenci zgodovine učili z veseljem, saj jim širi splošno znanje in jim daje podlago za študij drugih ved.

Največji uspeh učitelja zgodovine je priznanje učencev, ko mu od časa do časa pokažejo, da sprejemajo predmet in da se zanimajo za snov. Ko začno učenci sami brez naročila prinašati k pouku raznovrsten material, ki ga izrezujejo iz revij in časopisov, pa denar, embleme društev itd., takrat vemo, da smo v njih vzbudili veselje do predmeta, ki so ga sprejeli za svojega. Takim učencem tudi jaz z veseljem podajam snov, ker vem, da je ne sprejemajo s prisilo.

Po enoletni izkušnji preнове učnega načrta za šesti razred si upam trditi, da je bila le-ta dobro pripravljena in temeljita. To ni bila samo prenova učnega načrta, ampak je bila tudi prenova predmeta v celoti, ki naj bi zagotovila njegovo vrednost v predmetniku za osnovno šolo.

Mislim, da gre vse priznanje avtorjem učbenika, delovnega zvezka, čitanke in drugega materiala, ki ga uporabljamo pri pouku zgodovine, prav tako pa tudi članom komisije, ki je pripravljala prenoVO učnega programa. Kolikor je bilo kritike na njihovo zahtevno in naporno delo, naj jo jemljejo dobronamerno, kajti šele pri izvajanju programa se pokažejo njegove pozitivne in negativne strani. Iz poročila pa lahko sklepate, da sem pozitivno ocenil vaše delo in želim, da bi bila tudi vnaprej čim bolj tesna povezanost med načrtovalci in izvajalci učnih programov.

Zusammenfassung

ERFAHRUNGEN MIT DEM NEUEN GESCHICHTSLEHRPLAN IN DER SECHSTEN GRUNDSCHULKLASSE

Pavel Bogataj

Als Lehrer und Praktiker will ich über meine Erfahrungen sprechen, die ich nach dem ersten Jahr des Geschichtsunterrichts nach dem neuen Lehrplan gesammelt habe.

Als humanistisches Fach ist Geschichte ein Gegenstand mit bedeutenden Erziehungs- und Bildungskomponenten — das gilt sowohl für die Grundschule als auch für die berufsorientierten Mittelschulen. Seit ich Geschichte unterrichte, ist die Rede von zu umfangreichen Lehrplänen. Der nach dem jetzigen Lehrprogramm vorgesehene Stoff ist für die Allgemeinbildung der Schüler bereits dringend nötig und dürfte nicht mehr gekürzt werden.

Daß der Lehrplan zu umfangreich ist, bekommen wir Lehrer vor allem in der sechsten Grundschulklasse zu spüren, wo wir bei zwei Wochenstunden des Geschichtsunterrichts ein sehr breites Lehrprogramm durcharbeiten müssen.

Die Geschichtslehrer wünschen weiterhin die Erweiterung des Geschichtsunterrichts der sechsten Klasse auf drei Wochenstunden, wie es schon vor Jahren war, oder es sollte die Einführung des Geschichtsunterrichts in der fünften Klasse der Grundschule in Erwägung gezogen werden. Das neue Geschichtslehrbuch in der sechsten Klasse, ein Werk der Verfasser Tomaž Weber und Branko Božič, herausgegeben im Jahr 1985, ist sowohl vom stilistischen als auch vom fachlichen Standpunkt aus ein gutes Lehrbuch, und bedeutet für den Geschichtsunterricht in der Grundschule einen wichtigen Fortschritt. Der Schüler wird dazu geleitet, das Wesentliche des Stoffes zusammenzufassen und auch andere Literatur heranzuziehen. Am Ende der Kapitel werden unbekannte Wörter geklärt, Fragen helfen bei der Überprüfung der Kenntnisse.

Das Geschichtslesebuch ist ein wesentliches Hilfsmittel, da man anhand von Texten im Lesebuch die Schüler auf historische Quellen aufmerksam machen kann.

Ein ebenso gutes Unterrichtsmittel ist auch der Geschichtsatlas, auf dessen Verwendung bereits im Lehrbuch hingewiesen wird. Sehr willkommen ist dem Lehrer auch ein Satz von Klarsichtfolien, die nach den einzelnen Lehreinheiten geordnet sind.

Nach dem neuen Lehrplan sind einige Kapitel zu überladen. Die negative Betonung im Fach Geschichte sollte kein Problem darstellen, sondern Erziehungsmittel sein, das den Schüler zur besseren Arbeit anspornen soll.

Ein wichtiger Faktor beim Geschichtsunterricht ist das Wort des Lehrers, deshalb ist es nicht gleichgültig, wie der Lehrer den Stoff wiedergibt und wie er sich dabei engagiert. Geschichte sollten die Schüler mit Freude lernen, da sie ihre allgemeine Bildung erweitert und ihnen eine Grundlage für das Studium anderer Fächer bietet.

Nach einjähriger Erfahrung mit dem neuen Lehrplan kann ich behaupten, daß es sich hierbei um eine gut vorbereitete und gründliche Erneuerung handelt. Auch eine weitere, möglichst enge Zusammenarbeit zwischen Planung und Ausführung von Lehrprogrammen wäre wünschenswert.

ZBIRKA ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

Na upravi Zgodovinskega časopisa (YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, tel. (061) 332 611, int. 210) lahko naročite naslednje zvezke knjižne zbirke ZČ:

1. Edvard Kardelj-Sperans in slovensko zgodovinopisje. Ljubljana 1980, 44 strani. — 800 din

Zbornik objavlja predvsem gradivo z izrednega občnega zbora Zgodovinskega društva za Slovenijo (2. marca 1979) ob štiridesetletnici izida knjige Edvarda Kardelja-Speransa »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«. Gradivo je izšlo kot separadni odtis iz »Zgodovinskega časopisa«, št. 4/1979.

2. Franc Šebjanič: Solnik in domoljub Adam Farkaš (1730—1786). Ljubljana 1982, 24 strani. — 600 din

Razprava o doslej skoraj nepoznanem zaslužnem prekmurskem protestantskem učenjaku in rektorju šopronskega liceja je izšla kot separata publikacija — ponatis iz »Zgodovinskega časopisa«, št. 1-2/1981.

3. Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem. Posvetovanje ob štiridesetletnici Denarnega zavoda Slovenije, Ljubljana, 11. in 12. decembra 1984. Ljubljana 1987, 134 strani. — 3600 din

Zbornik objavlja 15 razprav o denarstvu, bančništvu, zaslužkih, cenah in življenjskih stroških na Slovenskem od antike do obdobja po drugi svetovni vojni. Večina razprav je bila objavljenih v »Zgodovinskem časopisu« od številke 3/1984 do 4/1986; novo je v zborniku med drugim tudi slikovno gradivo.

Na navedene cene veljajo običajni popusti za člane slovenskih zgodovinskih in muzejskih društev ter za študente.